

ב"ה טבת ה'תשע"ב

יעקב אבינו לא מת

תענית דף ה ב

רב נחמן ורבי יצחק הוו יתבי בסעודתא.
 אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק: לימא מר מילתא.
 אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן - אין מסיחין בסעודה, שמא יקדים קנה לושת ויבא לידי סכנה.
 בתר דסעוד, אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן - יעקב אבינו לא מת
 אמר ליה: וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא?!
 אמר ליה: מקרא אני דורש, שנאמר - 'ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים' - מקיש הוא לזרעו: מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

רש"י

שמא יקדים קנה - כשיוציא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה, ונכנס בו המאכל ומסתכן, ולפיכך לא אומר לך כלום, מאכל ומשתה הולך דרך הושט...לא מת - אלא חי הוא לעולם: בכדי - וכי בחנם ספדו ספדיא וחנטו חנטיא דכתיב ביה (בראשית ג) ויחנטו (אותו) ויספדו (לו): מקרא אני דורש - והאי דחנטו חנטיא סבורים היו שמת: מה זרעו בחיים - כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים החיים הוא מקבץ, שהן בשבי, שהמתים אינן בשבי: אף הוא בחיים - שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעינינו, כמו שמצינו במצרים וירא ישראל וגו', ודרשינן ישראל סבא, ודחנטו חנטיא נדמה להם שמת, אבל חי היה.

תוספות

יעקב אבינו לא מת - וכן משמע דכתיב ויגוע ולא כתיב וימת.
 כדמפרש בסוטה (דף יג.) גבי מעשה דחושבים.

סוטה יג א

חושבים בריה דדן תמן הוה ויקירן ליה אודניה אמר להו מאי האי ואמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יאה אבי אבא מוטל בבזיון שקל קולפא מחייה ארישיה נתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחייך והיינו דכתיב ישמח צדיק כי חזוה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע.

בן יהודה

שם א"ל רב נחמן לר' יצחק לימא מר מלתא. יש לדעת איך נעלם מן רב נחמן דבר זה שהוא עיקר גדול בהלכות סעודה, דאית ביה סכנה דשמא יקדים קנה לושת. ונראה לי בס"ד דראיתי להגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף, דחקר בדין זה, דחזי לרבנן קדישי דלא זהירי בדין זה כלל, ושנות דור ודור משיחין בתוך הסעודה ואינם ניזוקין, וכתב דמצא על זה חילוק מסתבר בספר אליה רבא ז"ל [סימן ק"ע ס"ק א'], דכלל זה לא איירי אלא בימיהם שהיו אוכלין בהסבה, ולכן היה בזה חשש נזק, אבל עתה שאין אוכלין בהסיבה, וימין ושמאל שקולין נינהו, ליכא למיחש ע"ש. ולפ"ז יש לומר לעולם רב נחמן ידע לדין זה, אך נודמן שהם לא היו אוכלין בהסיבה באותו הפעם, והוא ראה את ר' יצחק שלא היה מיסב, אלא ימין ושמאל שקולין נינהו, ולכך אמר לו לימא מר מלתא דכהאי גוונא אין כאן חשש, ור' יצחק אמר לו הכי אמר ר' יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושת, רמז לו בזה כיון דר' יוחנן שהוא אמורא אמר להאי דינא בסתם, ולא תלה הדין בהסיבה, שמע מינה דהאי דינא איתיה אפילו כשאין יושבין בהסבה, משום דגזרינן בלא הסבה משום הסבה, דאם לא כן לא הוה נקיט בסתם, דאמורא צריך לפרש דבריו, ודוקא תנא אין דרכו לפרש, ועוד דהוא אמר הטעם שמא יקדים שהוא חשש סכנה, וכיון דאיכא סכנה ודאי מסתברא דיש לגזור בזה אפילו בלא הסבה. ובזה תתורץ קושיית הרי"ף ז"ל, דרבי יצחק איך דבר עתה בתוך הסעודה בהאי מימרא דרבי יוחנן, ובזה ניהא דבאמת הם היו יושבים בלא הסיבה, ועל כן ליכא בזה חשש סכנה, ורק יש למנוע השיחה משום גזרה דשמא ידברו גם בהסיבה, ולכך כדי להודיעו דין זה דבר בו עתה לפי שעה ולא חש:

ועוד נראה לי בס"ד דלעולם רב נחמן ידע זה הדין, אך חשב בטח בדברי תורה לית לן בה, דשומר מצוה לא ידע דבר רע, וכמו שאמרו בגמרא דפסחים [דף קי"ט ע"ב] על הזוגות, כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה, משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע, והשיב לו ר' יצחק דהכי אמר רבי יוחנן דאין משיחין משום האי טעמא דסכנתא, וכיון דהחשש הוא משום סכנה יש לגזור אפילו במדבר בדברי תורה, משום מראית העין, דהרואהו מרחוק אינו יודע שהוא מדבר בדברי תורה, וחושב שמדבר במילי דעלמא, וגם הוא ילמוד לדבר מילי דעלמא. ובזה תתורץ בס"ד קושיית העולם, דמקשין למה הביא עתה מאמר זה דיעקב אבינו ע"ה לא מת, וכי לא היה בידו שום דבר מעניינא דיומא, או מעין הסעודה, ובזה יתורץ שפיר דקדוק זה כי מהאי דינא שהוצרך להגידו לפי שעה, מוכן דחוששין משום מראית העין, ולכך אע"ג דבדברי תורה אין נזק חוששין מפני הרואין מרחוק, ולכן הביא מאמר יעקב אבינו לא מת, ואמר בכדי חנטו חנטייא, והשיב מקרא אני דורש, וכתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפרשת ויחי, דרצה לומר מה שחנטו הוא לעיני הרואין שלא יעשוהו אלוה חס ושלוה, בראותם שנתקיים גופו אחר שמת, וחוששין למראית העין, ולכך לעיני הרואים עשו לו חנטה טבעית ורק לא פתחו בטנו וכנזכר שם יע"ש, ולכן הביא ר' יצחק מאמר זה, דחש יוסף הצדיק ע"ה משום מראית העין שלא יצא תקלה מזה, ועשה לו חניטה אף על פי שהוא לא מת ולא היה צריך חניטה, וא"כ מזה המאמר בא לחזק דבריו הראשונים שלא היה רוצה לדבר בדברי תורה, אע"פ דאין יוצא מזה נזק דשומר מצוה לא ירא דבר רע, ורק חש משום

1

מראית העין שלא יצא תקלה מזה, דהרואהו מרחוק מדבר בתוך הסעודה, ואינו שומע שהוא מדבר בדברי תורה, חושב שהוא מדבר במילי דעלמא, ואז יחשוב דמותר לדבר בתוך הסעודה אפילו במילי דעלמא: הענין הוא על פי מה שכתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפרשת ויחי, דהש"ת נתן נפש רוח ונשמה ליעקב אבינו ע"ה בהיותו נקרא בשם יעקב, ואח"כ כשקראו ישראל נתן לו עוד נפש רוח ונשמה אחרים גדולים מאותם נפש רוח ונשמה, והם נפש רוח נשמה של בחינת ישראל, וכשנפטר נסתלקו הנפש רוח ונשמה של בחינת ישראל בלבד, ולכן בשם ישראל דוקא כתיב מיתה, אבל בשם יעקב לא כתיב מיתה, כי נפש רוח ונשמה דבחינת יעקב נשארו בו, ולכן דקדקו בלשונם לומר יעקב אבינו לא מת, רצונם לומר נפש רוח ונשמה שהיה לו בהיותו יעקב אבינו, שהוליד השבטים בעודו בשם יעקב, זה לא מת, כי נשארו בו הנפש רוח ונשמה דבחינת יעקב עכ"ד. ונראה לי הטעם דשל בחינת יעקב נשארו ושל בחינת ישראל נסתלקו, היינו מפני שהקב"ה כפל שם יעקב שקראו יעקב יעקב [בראשית מ"ו ב'] בדרך חיבה, משא"כ שם ישראל לא כפל אותו לו, לכך זכו נפש רוח נשמה של בחינת יעקב שלא יהיה בהם מיתה, ולא יקרא על שם יעקב מיתה אלא ישארו בחיים...

שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן צח ד"ה ונראה לפרש

ובהקדם גם דברי ספר אור יהל להגרי"ל חסמן ז"ל פ' ויחי שכתב לבאר מאמר חז"ל בתענית דף ה' ע"ב.... וכתב לבאר וללמד מזה יסוד נפלא, דהנה אם אדם יראה בעיניו את ראובן חברו, ושומע קולו ונדמה לו לקול שמעון, ודאי ישפט שחוש שמיעתו הטעהו, ובאמת ראובן הוא ולא שמעון כי חוש הראיה יותר חזק מחוש השמיעה, כ"ש אם יאמרו לו על אחד שמת ורואהו עומד לפניו, מי פתי יחשוב אחרת שאמירה זו אינה מכוונת, והנה ראה זה פלא, שרב נחמן תמה ושואל: וכי בכדי חנטו חנטיה? בא ר"י ומשיב לו מקרא אני דורש, ומה תשובה היא זו? הא ראינו שמת חנטוהו וקברוהו, אולם חז"ל השמיענו בזה, שאם נסתר חוש הגשמי ע"י מה שמצאנו בתוה"ק איפכא, ע"כ מסיקים מזה שחוש הגשמי הטעה, ורק נראים כחונטים, כי מכיון שמקרא אני דורש עפ"י הכללים האמיתיים שנתנו לנו מסיני, הרי שהקב"ה אומר כן, וממילא ברור שרק נדמה להם שמת, אבל חי היה, ככה למדו חז"ל תורה, וזהו ההבדל הגדול והריחוק הנורא שבין דעתנו לדעת חז"ל, מן ההיפך אל ההיפך, שאצלנו בעניותנו העוה"ז הוא מציאות והתורה נדרשת, משא"כ חז"ל בעיני קדשם המה ראו את התורה בחושיהם כמציאות, וכשמקרא אני דורש בטלים ומבוטלים כל החושים ועיני הבשר, כי שקר המה טועים ומטעים, ורק נראה להם שחונטים יעו"ש בניעמות דבריו.

הרשב"א פירוש האגדות

דע כי מה שהשיב ר' יצחק מקרא אני דורש לא להעמיד דבריו על צד כוונת רב נחמן השיב כן ולומר שעל המקרא היה סומך לדרוש ממנו כי יעקב כעצמו לא מת שהרי נתאמת מאמר רב נחמן כי באמת נספד ונחנט ונשאווה ומצרים וקברוהו בקברי אבותיו – היאך אפשר שסמך ר' יוחנן או רבי יצחק יותר על מדרש רמז אחד נעלם שבמקרא ממה שהיה סומך על מקראות גלויים מבוארים שמת ונספד ונחנט ונקבר זה שהשכל דוחה ומרחיק בלי ספק. רק רבי יצחק כך השיבו לא על מיתת גופו אני אומר אך מקרא אני דורש מה זרעו בחיים אף הוא בחיים ואז הבין רב נחמן רמזי סודו ושתק. גם נגלה כי שאר האבות פסולת היה בזרעם ולא נזדקקו התולדות עד יעקב ולא היה זרעם כולם ראוי להדבק בחיים ולקבל התורה שהיא מקור החיים עד יעקב... ועל הכוונה הזו אמרו יעקב אבינו לא מת ולא אמרו האבות לא מתו כי מקצת זרעם מת והוא המעיד כי לא היה כוח תולדתם חי בלי שום הפסק כי עוד נמשך מעטיו של נחש. ואמרו מה זרעו לא מת אף הא לא מת לומר שהזרע מעיד על השורש... וכולו זרע אמת כולו חיים.

רמב"ן בראשית פרק מט פסוק לג

(לג) ויגוע ויאסף - ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו (תענית ה א) יעקב אבינו לא מת, לשון רש"י. ולדעת רבותינו, הרי יעקב הזכיר מיתה בעצמו (לעיל מח כא) הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם. ואולי לא ידע הוא בנפשו, או שלא רצה לתת כבוד לשמו. וכן (להלן נ טו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם, כי להם מת הוא, או שלא ידעו הם בזה כלל. וענין המדרש הזה כי נפשות הצדיקים צרורות בצרור החיים, וזו תחופה עליו כל היום, לובשת לבושה השני שלא יפשטנה ערומה, כיעקב, או תתלבש לעתים מזומנות. ויובן הענין הזה במסכת שבת (קנב ב) ובמסכת כתובות (קג א):

מנשה בן ישראל – נשמת חיים

חכם ספרדי במאה ה-17 באמשטרדם. השיב יהודי אנגליה לאחר 300 שנות גלות. עמד בקשרים עם גדולי דורו יהודים ולא (אוליבר קרומול). הספר הוא חקירות עיוניות על הנשמה.

גם הרב רבינו בחי בפרשת ויחי כתב ז"ל יעקב אבינו לא מת אך נשאר קיים בגוף ובנפש הגוף הזה הוא הגוף כשני הדק שבו הנפש מתלבשת בצורת גוף ויש לו ממש אבל הוא דק עד מאד מתלבשת בו לעיתות מזומנות והוא מערב שבת לערב שבת או מיום הכפורים ליום הכפורים הוא משוטט בעולם בשליחותו של הקב"ה ומתראה למי שהוא חפץ בו כי הראשון הגס נחנט ונקבר כפשוטו של מקרא. וזו היא כוונת החכם שאמר מקרא אני דורש שנאמר הנני מושיעך ואת זרעך מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחי' כלומר מה זרעו בחי' בגוף ובנפש והוא הגוף שהזכרתי עכ"ד. ראה נא איך כולם כאחד הסכימו שיש איזה גוף דק עד מאוד אשר בו מתראים הנשמות לבני אדם והרוחות מספרות זו עם זו כאשר עוד יבא בע"ה והוא הצלם הנזכר בנעימת ישראל באומרו (תהילים לט, ז) אך בצלם יתהלך איש. והמפרשים פרשו באופנים רבים כי לא ידעו מה הוא והאמת שהוא הגוף הדק הנזכר אשר בו הולך האדם אל בית עולמו וחביב הוא האדם שנברא בצלם.

בבא בתרא קטז א

דרש רבי פנחס בן חמא מאי דכתיב והדד שמע במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא מפני מה בדוד נאמרה בו שכיבה וביואב נאמרה בו מיתה דוד שהניח בן נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן נאמרה בו מיתה ויואב לא הניח בן והכתיב מבני יואב עובדיה בן יחיאל אלא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה

נועם אלימלך שמות פרשת שמות

נעם אלימלך פרשת שמות

יעקב אבינו לא מת ומקשה הגמרא וכי בכדי חנטיהו וספוד ספדינהו אמר לו מקרא אני דורש שנאמר (ירמיה ל, י) ואתה אל תירא עבדי יעקב כי הנני גואלך מרחוק וזרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, ומקשים מכל מקום קשיא וכי בכדי חנטיהו כו'. ונראה דכך הוא פירוש הגמרא דאיתא בבבא בתרא (קטז א) גבי דוד נאמר (מלכים א' ב, י) וישכב דוד, לפי שהיה מניח בן ממלא את מקומו עיין שם, והכי פירושו מה זרעו בחיים, דהיינו שהם צדיקים הנקראים חיים כמו שאמר הכתוב (ישעיה ס, כא) ועמך כולם צדיקים: אלא מי מעכב שאור שבעיסה מעכב ושעבוד מלכות, אף הוא בחיים כאלו לא מת, וכמו שיעקב אבינו עליו השלום היה לו צער גידול בנים וכל מגמותיו היה על בניו להשפיע להם כל טוב למען יהיו צדיקים גמורים שלא יהיה להם שום מניעה בעבודת הבורא יתברך שמו, כן הצדיק ההולך בעקבותיו המשגיח על העולם להשפיע להם תמיד נקרא בשם יעקב.

אור המאיר שמות פרשת יתרו

יעקב אבינו לא מת, והקשו בגמרא וכי בכדי חנטו חנטיא וספדו ספדיא, ותרצו מקרא אני דורש וזרעך מארץ שבים מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, ולכאורה עדיין הקושיא במקומה עומדת וכי בכדי חנטו חנטיא, והנראה כי הנה אנו בכלל כל ישראל נקראים עדת יעקב, ותיבת עדת משמעו לשון כנסיה ואסיפה כמו עדת דבורים (שופטים יד, ח), והכוונה כשאנו בכללות מזככים את עצמינו בזכות ובהירות, ומישרים את מעשינו הטובים, נאסף בכללות כל ישראל, כמשמע מדברי הכתוב ויאסף אל עמיו, ירצה בהירות מדתו נאסף בכללות עמיו, וכולם בכלל נקראים יעקב שלים, ואפשר לרמוז בדבריהם ז"ל יעקב אבינו לא מת כי אם נאסף אל עמיו, ואנו בכלל קומה שלימה של יעקב אבינו עליו השלום, והמקשין לא הבין את זאת ופריך וכי בכדי חנטו חנטיא כפשוטו של מקרא, ועל זה מתרץ הנה באמת גופו הפשוט חנטו, אמנם על בחינת מדתו אמת על זה מקרא אני דורש וזרעך מארץ שבים וגו' מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, והכוונה כשזרעו הם בחיים, היינו כשמקשרים את עצמינו לחי החיים להיות מרכבה שלימה להשראות אלהות, אז אף הוא בחיים כלומר בחינת מדתו הוא בחיים, בכלליות כל ישראל הם בחינת יעקב בשלימות,

דגל חנה אפרים במדבר פרשת מסעי

יעקב אבינו לא מת והוא מרמז על בחינת אמת כי קושטא קאי (שבת ק"ד א) ואינו בטל לעולם ולכך יעקב שהוא מדת אמת לא מת (תענית ה' ב) שהוא חי וקיים לעולם

מאור ושמם בראשית פרשת ויחי

ועל כן אמרו חכמינו ז"ל (תענית ה' ב) יעקב אבינו לא מת, מחמת שהוא מדריגת 'לוי'. ויברך אותו וגו' ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריך אתן את הארץ דהיינו שיהיה זרעו גם כן כמותו, שלא להביט אל גשמיותו של הדברים ולא ליהנות מהעולם הזה רק להיות דבוק באלהים חיים כנוצר לעיל, לחבר מי לאלה כנוצר לעיל, וזה ולזרעך אחריך דייקא, שיהיה כמוך במדריגה זו כנוצר לעיל. ולזה כתיב גם כן כאן